

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü

9 MİLLETLERARASI
TÜRK HALK
KÜLTÜRÜ KONGRESİ

TÜRK HALK EDEBİYATI

MASALLARIN KÖKENİ MESELESİ ÜZERİNE BAZI GÖRÜŞLER

Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN¹

GİRİŞ

Hazreti Âdem ve Hazreti Havva'nın Allah'ın emrine uymamaları üzerine cennetten uzaklaştırılmasıyla birlikte edebiyat metni de oluşmaya başlamıştır. Bu olayın iç yüzü ikili tarafından bilinirken ve mukaddes kitaplara da olduğu gibi yansımışken, kültürde de iskeleti bozulmadan pek çok anlatının oluşmasına sebep olmuştur. Nasıl ki kar taneciklerinden çiğ oluşuyorsa; sözlü metinler de *"Köyün aşağı yanında bir yalan söyledim, yukarı yanında kendim de inandım."* sözünde olduğu gibi artmış, sonra da varyantlaşma sonucu farklı ürünler ortaya çıkmıştır. Böylece günümüzdeki söylemiyle *"ilkel insanın düşünce yapısı"* olarak tanımlayabileceğimiz mitoloji bilimi, daha sonra da *"mitle nağılın izdivacından"* destan, halk hikâyesi, efsane, fıkra gibi metinler oluşmuştur. Yazının icadına kadar sözlü olarak anlatılan metinlere her anlatıcı yenilerini eklemiştir. Bunlardan toplumu çok derinden etkileyenler yaşama şansı bulurken, bir kısmı unutulmuştur. Kısacası yazı icat edilmeden önce var olan sözlü kültür büyük ölçüde kaybolmuş az bir kısmı ise motif adını verdiğimiz tortular vasıtasıyla günümüze kadar ulaşmıştır.

Bu bildirimizde ilk sözlü kültür ürünlerinin ve bazı kavramların tanımlarını yapmayacağız. Yine bu bildirimizde bizden önce yapılanları tenkit etmek gibi bir niyetimiz de yok. Bizim yaptığımız iş; *"İlmi yeni nesiller tamamlar"* diyen Fuad Köprülü'nün vasiyetini yerine getirmekten başka bir şey değildir.

Türk masal araştırmalarının geçmişi çok eski değildir. Her ne kadar Turfan Kazıları'ndaki metinlerin okunmasıyla ortaya çıkan Altun Yaruk, Kuanşi İm Pusar, Prens Kalyanamkara ve Papam Kara, Uygurika, Turkish Turfan Tekste gibi metinlerde masal motifleri varsa da masal tipi demeye uygun bir anlatı yoktur. Eğer Billur Köşk Masallarını kenarda tutarsak Uygurlardan sonra sözlü kültürün en önemli anlatısı olan masalarla ilgili metin bile yayınlanmamıştır. Olayların daha

1 Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı öğretim üyesi. Meram-Konya. abalptekin@yahoo.com

iyi anlatılabilmesi için mesnevilerde hayvanları konu alan hikâyeler ve fıkralar anlatılmışsa da bunlar, Türk masal ve fıkralarının bilimin ışığında değerlendirildiği anlamına gelmez. Bildirimizdeki kastımız, Aisopos ve La Fontaine masalları da değildir. Yenileşme devri veya Batı medeniyeti altında gelişen edebiyatta yazarlar ve şairler masallardan yararlanmışlar fakat bu iş, tercümeden öteye gitmemiştir. Cumhuriyetin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda yapılan derlemeler ise türküler üzerine yoğunlaşmıştır. Pertev Naili Boratav ve öğrencilerinin masal çalışmalarında ise yalnızca derleme çalışmaları yapılmıştır. Fakat yine de Cumhuriyetle birlikte masal konusuna bilimsel açıdan yaklaşan önemli bir ismin Pertev Naili Boratav olduğunu hatırlatmak isteriz (Eberhard-Boratav 1953).

Halk edebiyatı ve folklor araştırmaları, Boratav'ın yurt dışına çıkmasından sonra Mehmet Kaplanlı yıllarla devam etmiştir. Bu dönemde Gümüşhane-Bayburt, Elazığ ve Erzurum illerinin masalları; *Saim Sakaoğlu* (1973), *Umay Günay* (1975), *Bilge Seyidoğlu* (1975) tarafından derlenerek bilimsel açıdan incelenmeye başlanmıştır. Bu kuşağın takipçileri; *Ahmet Ali Arslan (Garıpkafkaslı)* (1998), *Ali Berat Alptekin* (2002), *Esmâ Şimşek* (2001) ve *Mehmet Özçelik* (2004)'tir. Sakaoğlu, Günay ve Seyidoğlu'nun doktora çalışmalarından sonra masal konusunda onlarca doktora ve yüksek lisans tezi yapılmış olmasına karşılık, bu çalışmalar hocaların yaptıklarına metin derleme dışında pek katkı sağlamamıştır. Doğrusu başlangıçta biz de yapılan bu çalışmalara, metin derlemenin ötesinde yeni bir şey getiremedik. Bu durumun hocalara dayanan sebeplerinin yanında, bizim taklitçiliğimizle de ilgili olduğunu söyleyebiliriz.

Bu bildirimizde problemleri bir konuya temas edeceğiz. Daha önce benzer bir çalışmayı efsaneye uygulamış ve olumlu tepkiler almıştık (Alptekin 2012: 18-19). O çalışmada efsanelerin kaynaklarını araştırmış ve dünyada kabul gören görüşe dinî kaynakları da eklemiştik. Türk masallarının kökeni meselesi üzerinde henüz bilim adamları tarafından bir çalışma yapılmamış olmasına karşılık hemen hemen bütün doktora tezlerinde Batıda kabul gören üç görüş verilmiştir:

Mitolojik görüş: Masalların kökeninin mitoloji olduğunu öne süren araştırmacılar G. Huet, konuyu Hint Veda'larında araştırmıştır. *G. Grim, MaxMüller, Dasent, George Cox* vb. görüşün savunucularından bazılarıdır.

Tarihî görüş: Bu görüşün temsilcileri (*Sylvestre de Sacy, Theodor Benfey, Henry Gaidoz, Josep Bediler*, vb.) masalların kökenini, Hint masal kitaplarına (*Pançatantra, Vetalapancavinciati, Çakasaptadi, Hitopedaça*) dayandırmaktadırlar.

Etnografik görüş: Bu görüşü savunanlar (*A. Lang, Edward Tylor, M. Lennan* vb.) masalların kökenini "*günlük hayatın bakiyeleri*" olarak değerlendirmişlerdir.

Bizim bu görüşlere hiçbir itirazımız yoktur, zaten olamaz da. Bizim iddiamız masalların kökeninin araştırılmasında din unsurunun göz ardı edilmemesidir. Bu konuyu araştırırken; "*Masalların bünyesinde bulunan kalıplaşmış ifadeler.*" diye tanımlanan formeller ile "*Hikâye etmenin en küçük unsuru*" olan altı motifi esas alacağız. Niçin formel denilebilir? Aslında masalın başında söylenen "Bir varmış bir yokmuş" kalıp ifadesi insan hayatını anlatmaktadır. Gerçekten de ömür iki kelime değil midir? Vardı denildiğinde dünyaya geli, yoktu denildiğinde ise ölüm anlatılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de insanın doğumunu ve ölümünü anlatan âyetler yok mudur? Elbette vardır (Fâtır, 11).

Masalın sonunda iyiler ödüllendirilirken kötüler cezalandırılmaktadır. İslam dininde de bu dünyada Kur'an'ın emirlerini yerine getirenlerin Cennete konularak mükâfatlandırılacağı, emirleri yerine getirmeyenlerin ise Cehenneme gönderileceğinden söz edilmektedir. Burada anlattıklarınız hangi masalın sonunda var denilebilir. Masalın anlatıcısının eğitimci, dinleyicisinin çocuk olduğu dikkate alınırsa sorunun cevabı da ortaya çıkmış olmaz mı?

Kur'an-ı Kerim'de geçen sayı kavramlarında 3, 7, 40 sayıları dikkati çeker. Ne tesadüftür ki masallarda "Çeşitli formel unsurları" başlığı altında alınan sayılar da 3, 7, 40'tır.

Niçin sadece bu altı motif denilebilir? Niçin mitolojik, günlük hayatın bakiyeleri, Hint masal kitapları denilebilir? Bu iş için öncelikle bir iki masal değil yüzlerce masalın ve Kur'an-ı Kerim'in dikkatli bir şekilde okunması gerektiğine inanıyoruz. Masal üzerinde doktoramızın tamamlanmasından bu yana 35 yıl geçti, işte bu tecrübe ile masalların kökeninin dinî kaynaklarda aranabileceğini düşündüren motifler şu şekildedir:

1. Doğar Doğmaz (Daha Beşikte İken) Konuşma Motifi

Sadece masalarda değil *Oğuz Kağan*, *Satuk Buğra Han* gibi destanî metinlerde de görülen motifin kökeni; Maide Suresi, 110. Âyettir.

"O zaman Allah şöyle buyuracak: 'Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene olan nimetimi hatırla. Hani seni Cebrail ile desteklemiştim. Hem beşikte, hem de yetişkin iken insanlarla konuşuyordun. Hani sana yazı yazmayı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretmiştim. Hani benim iznim ile çamurdan kuş şekli yapıyordun. Sonra içine üfürüyordun da benim iznim ile kuş oluyordun. Anadan doğma körü ve abraşı benim inim ile iyileştiriyoordun. Hani benim iznim ile ölüleri (kabrilerinde diri) çıkarıyordun. Hani İsrail oğullarını senden defetmiştim (de seni öldürememişlerdi). Onlara açık mucizelerle geldiğinde içlerinden küfredenler, "Bu açık sihirden başka bir şey değil." demişlerdi' (Maide Suresi, 110. Âyet).

2. Ölüm Sembolü Kanlı Gömlek Motifi

Türk ve dünya masallarının dışında, Türk destan ve halk hikâyelerinde de örneğine rastladığımız motifin kökeni; Yusuf Suresi, 18. Âyettir.

Türk masalları arasında 'Helvacı Güzeli' adıyla bilinen masalın ana konusu, ölüm sembolü kanlı gömlektir. Bir oğlu ve kızı olan aile, vakti gelince kızlarını köyün öğretmenine (imamına, muhtarına) emanet ederek anne, baba ve oğul hacca giderler. Fırsatı ganimet bilen emanetçi, kızı rahatsız edince, kız daha güvenilir bir yere kaçmak zorunda kalır. Kervanlarla yapılan ve aylarca süren yolculuğun sonucunda hacıları karşılayanlar arasında kızın emanet edildiği kişi de vardır. Suçluluk psikolojisinden dolayı emanetçi, hacı babaya kızın ahlaksız çıktığını, başkasına kaçtığını söyleyince, baba oğlunu çağırarak "namuslarının temizlenmesi" için ablasını öldürmesini ve kanlı gömleğini getirmesini ister. Abla ve kardeşi, ıssız bir yere gelirler. Erkek kardeş, ablasına durumu anlatıp, olayın aslını öğrenince ona kıyamaz ve vurduğu bir hayvanın kanını gömleğe sürerek eve döner. Kız ise dağda bulunan çeşmenin başındaki ağacın çıkararak kaderini beklemeye başlar. Bir süre sonra atını sulamaya gelen şehzade, binitinin ürkmesiyle ağacın üzerinde dünya güzeli bir kızın olduğunu görür. Şehzade, kızdan aşağıya inmesini isterse

de o kabul etmez, bunun üzerine şehzadenin “Eğil kavağım (selvim) eğil.” demesiyle kavak (selvi) eğilir, şehzade de kızı alarak babasının evine gider:

“Oğlum ata hakkımı sana helal ederim; git bacını öldür. Gömleğini kanına batır, bana getir. Yoksa ben o memlekete ayak basmam.”

Kızın kardeşi gelir, uçtan, bucaktan sorar, hep derler ki:

“Biz o kızın kapıdan dışarı çıktığını görmedik.”

Delikanlı bacısına bir düşmanlık yapıldığını anlar. Bacısına:

“Haydi der, babamıza karşı gidelim.”

“Olur ağabey.” der, mantosunu giyip yola düşerler, memleketlerinden çıkarlar, ormanlık bir yere gelince, delikanlı kardeşine durumu anlatır:

“Bacım, durum böyle böyle, senin başına bir iş gelmiş, babam senin ölmeni istedi. Gömleğini çıkart, ver bana, sen de babamın evine gitme. Allah'ın memleketi çok. Ölmektense birinde yaşa, daha iyi.”

Kız ağlayarak gömleğini çıkartır. Kardeşi tuttuğu bir kuşu kesip kanı ile kızın gömleğini boyar. Kızı orada bırakıp babasının yanına gider.” (Sakaoğlu 1973: 558).

Görüldüğü gibi bu masal, iki ana motif üzerine kurulmuş olup birincisi “Ölüm sembolü kanlı gömlek”, ikincisi ise “Eğil kavağım, eğil.” denildiği vakit kavağın eğilmesidir. Ayrıca baba, anne ve oğulun hacca gitmesi de İslam'ın temel şartlarından birisidir. “Ölüm sembolü kanlı gömlek” motifi ilk örneği ise Yakup Peygamber'in oğlu Yusuf'un hayatında karşımıza çıkmakta olup kökeni semavi dinlere Allah tarafından indirilen bütün kitaplarda bulunmaktadır. Bu motif, destandan bu yana hemen hemen bütün halk anlatmalarında ortaktır. (Daşdemir 2012). Yukarıda da belirttiğimiz gibi motifi aslı dinî olup Kur'an-ı Kerim'deki şekli aşağıdadır:

“Dediler ki: Ey babamız! Biz gittik yarış yapıyorduk, Yusuf'u da eşyamızın yanında bırakmıştık. Bir de baktık ki onu kurt yemiştir! Şimdi ne kadar doğru söylesek de bize sen inanmazsın!” (Yusuf suresi, 17. Âyet)

“Bir de gömleğinin üzerine sürülmüş yalan bir kan ile geldiler.

Babaları:

“Hayır, nefisleriniz sizi aldatıp bu işe sevk etmiş; artık bana düşen güzel bir sabırdır. Sizin bu saydıklarınıza karşı, yardımına sığınacak Allah'tır.” dedi. (Yusuf Suresi, 18. Âyet)

“Eğil kavağım, eğil” denilmesi üzerine kavağın eğilmesi bir efsane motifi olup kökeni Kur'an-ı Kerim'de Allah, “Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor; birçoğunun üzerine de azap halk olmuştur. Allah kimi hor ve hakir kılarsa artık onu değerli kılacak bir kimse yoktur. Şüphesiz Allah

dilediğini yapar.” (Hac Suresi, 22/18) ve *“Göklerde ve yerde bulunanların hepsi, ister istemez Allah’a secde ederler.”* (Ra’d Suresi, 133/15 Âyet) buyurmuştur. Aslında bu motif daha çok bir efsane motifi olup konu meslektaşımız Ali Duymaz tarafından etraflı şekilde değerlendirilmiştir (Duymaz 2014: 289). Bu sebepten detaya girmek istemiyoruz.

Bu iki ana motiften hareketle “Helvacı Güzeli” adıyla bilinen masalın kökeni yukarıda saydığımız masal araştırmacılarının hiç birinin sınıflamasında yoktur. O zaman dördüncü bir seçeneğin eklenmesi gerekmiyor mu?

3. Bir Şeyin Giyilmesi Üzerine Görünmez Olma Motifi

Türk masalarında kahraman daha çok başına giydiği bir giysi (şapka, fes, külah, vb.) ile görünmez olur. Şimdiye kadar bu saydıklarımız büyü (sihir)’e bağlanıp, olağanüstü giyecek olarak değerlendirilmiştir. Ancak âyetlere bakılmamıştır:

“Sonra Allah, sükûnet ve rahmetini Resûlü ile mü’minlerin üzerine indirdi. Görmediğiniz (meleklerden) askerler indirdi de, küfredenleri azaba çekti. İşte kâfirlerin azabı budur.” (Tevbe Suresi 26. Âyet)

“Eğer siz ona (Peygamberlerime) yardım etmezseniz (biliyorsunuz ya) vaktiyle Allah ona yardım etti (yine de eder.). Hani küfredenler onu (Mekke’den) çıkardıkları vakit, ikinin ikincisi idi. Mağarada idiler. O vakit Peygamber, arkadaşına (Ebu Bekir’e), “Üzülme! Çünkü Allah bizimle beraberdi!” diyordu. Nihayet Allah onun üzerine huzur ve sükûnetini indirdi ve onu görmediğiniz birtakım askerlerle, kuvvetlendirdi. Böylece küfredenlerin kelimesini (şirk davasını) en alçak, Allah’ın kelimesini (tevhidi) ise en yüksek yaptı. Allah güçlüdür, hikmet sahibidir. (Tevbe Suresi 40. Âyet)

Dikkat edilirse, her iki âyette de gözle görülmeyen askerlerden söz edilmiştir ki bunlar masalarda geçen “görünmezlik” motifinin temel kaynağı olarak düşünülebilir.

4. Çeşitli Karakter Özelliklerinden Kibir ve Mütevazılık Motifi

Kibirli insanların yerildiği veya cezalandırıldığı, mütevazı insanların ise çeşitli şekillerde ödüllendirildiği masallardaki bu motifin kökeni de Araf Suresinde geçen 13. ve 75. Âyetlerdir.

Kibir, Nisa Suresi, 36, 172, 173.; Nahl Suresi, 23-29.; İsrâ 38; Secde, 15.; Zümer Suresi, 60-72.; Mümin Suresi 35-76. Âyetlerde şu şekilde geçmektedir:

“Allah, ‘Şimdi in aşağı oradan. Çünkü senin orada büyüklük taslamak haddine değil! Hemen çık! Çünkü sen aşağılıklardansın’ dedi.” (A’râf Suresi, 13. Âyet).

“Kavminin büyüklük taslayan ileri gelenleri, küçük görülüp ezilen inanmışlara, ‘Siz, Sahih’in, Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunuzu (sahiden) biliyor musunuz?’ dediler. Onlar da, ‘Biz şüphesiz onunla gönderilene inananlarız’ dediler.” (A’râf Suresi, 75 Âyet).

“Onlar ki, kendilerine gelmiş bir hüccet olmaksızın Allah’ın âyetleri hakkında mücadele ederler. Bu hem Allah, hem iman edenler katında büyük buğzu (mucib olur). İşte Allah her kibir-

lenen zorbanın kalbini böyle mühürler” (Mümin Suresi, 35. Âyet).

5. Hüthüt Kuşu Motifi

Anadolu anlatmalarında Allah'ın elçisi Hazreti Süleyman'a haber getirip götüren Hüthüt kuşu motifinin kökeni; Neml Suresi 20-29. Âyetlerdir.

Hüthüt Kuşu'nun aslını araştırmaya bile gerek olmadığını düşünüyoruz. O, bütün mukaddes kitaplarda ve tabii ki Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir. Söz konusu anlatı yazılı kaynaklarda olduğu gibi sözlü anlatılarda (masal, efsane, halk hikâyesi) da karşımıza çıkmaktadır. Yazılı anlatılarda Uzun Firdevsi tarafından XV. yüzyılda derlenen metinleri ve bunların bilimsel yönden incelenmesini ise Daşdemir (2012) yapmıştır. Bu sebepten, başlık altında örnekleme yapmak tekrara düşmek olacaktır.

6. Rüya Motifi

Şaman geleneğinden bu yana Türk kültür hayatında önemli bir yeri olan rüya motifinin kökeni konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmekle birlikte, bu motifin Kur'an-ı Kerim'de; Yusuf Suresi 43-100. Âyetlerde, El-İsra Suresi 60. Âyette, El-Fetih Suresi 27. Âyette, Es-Saffat Suresi 105. Âyette görülmesi dikkatlerden kaçmamaktadır.

“(Yusuf'un yanına gelerek dedi ki:) Ey Yusuf, ey doğru sözlü kişi! (Rüyada görülen) yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek ile yedi yeşil başak ve diğerleri de kuru olan (başaklar) hakkında bize yorum yap. Ümit ederim ki, insanlara (isabetli yorumunla) dönerim de belki onlar da doğruyu öğrenirler.” (Yusuf Suresi 46. Âyet)

“Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse, siz güven içinde başlarınıza traş etmiş ve kısaltmış olarak korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi.” (Fetih Suresi 27. Âyet.)

“Her ikisi de teslim olup, onu alını üzerine yatırınca: Ey İbrahim! Rüyaı gerçekleştirdin. Biz, iyileri böyle mükâfatlandırırız. Bu, gerçekten çok açık bir imtihandır, diye seslendik.” (Es-Saffat Suresi 105. Âyet)

Bu motiflerin sayısını daha da çoğaltabiliriz. Ama bu örnekler bizim görüşümüzü değiştirmeyecektir.

SONUÇ

Bütün bu açıklamalardan sonra diyebiliriz ki sözlü kültür ortamında anlatılan masalların hepsini, Hindistan'a, mitolojik veya antropolojik kökene bağlamak doğru değildir. Bütün masalları tek bir kaynağa bağlamak yerine, “Tarihi-coğrafi” metoda uygun olarak hepsini tek tek incelemek daha faydalı olacaktır. Yukarıda ele aldığımız masal motifleri, mevcut kaynakların dışında başka bir kaynağın varlığına daha işaret etmektedir ki bu da dinî kitaplardır. Özellikle Anadolu sahasında anlatılan masallarda yer alan önemli motiflerin benzerinin Kur'an-ı Kerim'de de geçmesi, bazı dinî olay ve kıssalarla örtüşmesi, bu masalların kaynağının dinî kitaplara dayandığını göstermektedir.

Bundan sonra masal konusu üzerinde çalışacak araştırmacıların, bu görüşleri de dikkate alarak değerlendirmeler yapması faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Alptekin, Ali Berat (2012), *Efsane ve Motifleri Üzerine*, Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Arslan, Ahmet Ali (1998), *Kuzey-Doğu Anadolu ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatlarında Masallar*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Daşdemir, Özkan (2012), *Halk Hikâyesi Olarak Yusuf ile Züleyha*, İstanbul: Fenomen Yayınları.
- Duymaz, Ali (2014), "Anadolu-Türk Efsanelerinde Secde Eden Ağaç Motifi Çevresinde Bir Değerlendirme", *Prof. Dr. Ali Çelik Armağanı*, Ankara: Akçağ Yayınevi, s. 267-289, 2013.
- Eberhard, Wolfram-Pertev Naili Boratav (1953), *Typen Türkischer Volksmarchen*, Wiesbaden.
- Günay, Umay (1975), *Elâzığ Masalları (İnceleme)*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Göde, Halil Altay (2010), *Yalvaç Masalları*, Isparta: Fakülte Kitapevi Yayınları.
- Kaya, Doğan-M. Sabri Koz (2000), *Halk Hikâyeleri I*, İstanbul: Kitapevi Yayınları.
- Özçelik, Mehmet (2004), *Afyonkarahisar Masalları / Araştırma-İnceleme-Metin*, Isparta: Fakülte Kitapevi Yayınları.
- Sakaoğlu, Saim (1973), *Gümüşhane Masalları Metin Toplama ve Tahlil*, Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Sakaoğlu, Saim-Ali Duymaz (1996), *Hurşit ile Mahmihi Hikâyesi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Seyidoğlu, Bilge (1975), *Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar (Metinler ve Açıklamalar)*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Şimşek, Esmâ (2001), *Yukarı Çukurova Masalarında Motif ve Tip Araştırması II. Cilt*, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yazır, Hamdi (Sadeleştiren: Kasım Yayla), (?), *Kur'ân-ı Kerim Yüce Meâli*, İstanbul: Merve Basım Yayın Dağıtım.